

Дзюрбель А. Д.
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного
університету*

Окремі питання планування у процесі розслідування (розкриття) нерозкритих злочинів минулих років

Війна, яку 24 лютого 2022 року розпочала Російська Федерація, поряд із спричиненням соціально-гуманітарної, економічної та політичної кризи, призвела до структурно-якісної зміни правового поля України, зокрема в сфері боротьби зі злочинністю.

Зокрема, збільшилась кількість тяжких і особливо тяжких злочинів, а також таких видів як шахрайство, незаконне поводження зі зброєю та вибуховими речовинами, незаконним обігом наркотичних речовин. Окрім того, з початку війни поліцією задокументовано понад 111 тисяч воєнних злочинів і ці злочини зараховуються в загальну структуру злочинності [1].

Продовжуючи тему воєнних злочинів, хотіли б зазначити, що Міжнародною правозахисною організацією Human Rights Watch (HRW) констатовано, що «у 2024 році російські військові неодноразово завдавали ударів по густонаселених районах, спричиняючи руйнування та завдаючи страждань людям по всій території України. Більшість мирних жителів загинули від зброї вибухової дії з широкою зоною ураження, яка також завдавала пошкоджень житловим будинкам, лікарням, школам, об'єктам культурної спадщини та іншій цивільній інфраструктурі» [2].

Ураховуючи практичні складові розслідування наведених злочинів та злочинів загально кримінальної спрямованості, ми всі розуміємо, що лівова частка з них залишиться нерозкритою, а з часом увійде до категорії нерозкритих злочинів минулих років (НЗМР).

Розслідування злочинів, зокрема нерозкритих злочинів минулих років (Далі НЗМР), потребує наукового підходу з дієвим та ретельним плануванням усіх дій та заходів, котрі необхідно провести у межах розслідування кримінального провадження. Наявність у кримінальних провадженнях письмових планів особливо актуально під час розслідування злочинів у зоні конфлікту, прифронтових та на окупованих територіях.

Планування розслідування у кримінальному провадженні має на меті сприяти у вирішенні перелічених вище завдань шляхом оптимального використання процесуального часу, а також сил та засобів органу досудового розслідування.

В українській мові під терміном планування розуміється «визначення за планом терміну виконання, здійснення чого-небудь», а саме поняття план визначається як: «заздалегідь накреслена програма господарських, культурних, оборонних та ін.. заходів, що передбачає порядок і термін здійснення їх» [3, С. 979].

Дещо інтерпретованим, з огляду на специфіку предмету його

застосування та суб'єктів, котрі його здійснюють, є термін «планування», який вживається у науці криміналістики і стосується розслідування злочинів. Під плануванням розслідування у науці криміналістики розуміють «складний розумовий процес, зміст якого полягає у визначенні напрямів та завдань розслідування, способів їх досягнення за раціональних витрат часу, сил і засобів» [4, С. 399].

Беручи до уваги вище наведене визначення поняття планування, слід зазначити, що планування у кримінальному провадженні (провадженнях) про НЗМР, на нашу думку, має свою специфіку і є дещо вужчою від поняття планування у широкому розумінні. Вважаємо, що планування у кримінальних провадженнях, у яких встановлено особу злочинця, необхідно здійснювати з врахуванням завдань кримінального судочинства, визначених у ст. 2 КПК України та обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні відповідно до ст. 91 КПК України.

Проаналізувавши зміст зазначених кримінально процесуальних норм, можемо прийти до висновку, що у кримінальних провадженнях про нерозкриті злочини минулих років, під час здійснення планування, ми не можемо об'єктивно врахувати усі завдання, визначені у ст. 2 КПК України. Так, не встановивши особу, яка вчинила злочин, ми не можемо планувати досудове розслідування з врахуванням того, щоб «жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура», як це зазначено у ст. 2 КПК України, оскільки це завдання кримінального судочинства неможливо виконати за відсутності особи, котра скоїла злочин. Аналогічним чином ми, здійснюючи планування у процесі досудового розслідування про злочини, у котрих не встановлено особу злочинця, не можемо враховувати усі обставини, визначені у ст. 91 КПК України. Зокрема, у процесі планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років не можемо вести мову про врахування деяких обставин, передбачених у ч. 1 ст. 91 КПК України. Так, без встановлення особи, яка скоїла злочин, не можемо об'єктивно вести мову про її винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету вчиненого кримінального правопорушення; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність; обставини, які є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності.

Практичне значення такого розмежування, на наш погляд, полягає у тому, що у процесі планування у злочинах, де вставлена особа, яка вчинила злочин, воно зводиться до встановлення обставин, які входять в предмет доказування, враховуючи завдання кримінального судочинства і не включає в себе таку складову планування, як висунення загальних слідчих версій. Що ж стосується планування у кримінальних провадженнях про нерозкриті злочини минулих років, то основним його завданням, поряд з іншими завданнями кримінального судочинства, є встановлення особи, котра скоїла злочин, для того «щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнений до відповідальності в міру своєї вини», як це зазначено у ст. 2 КПК України [5].

Окрім того, планування у кримінальних провадженнях про НЗМР може включати в себе також обставини, які входять у предмет доказування, і з'ясування яких можливе без встановлення особи, котра скоїла злочин. Також, при плануванні НЗМР ми можемо висувати гіпотези про вчинення злочину певною особою (групою осіб), висуваючи загальні слідчі версії, котрі, у свою чергу, визначають напрямок самого планування.

Підсумовуючи наведене, можемо дійти до висновку, що планування у кримінальних провадженнях про НЗМР, на відміну від планування у кримінальних провадженнях, у яких встановлено особу злочинця, має дещо вужчі підстави і завдання, які зводяться в основному до того, щоб встановити особу, котра вчинила злочин. При цьому, планування у НЗМР передбачає висунення та побудову загальних слідчих версій (гіпотез), що не притаманно для розслідування кримінальних проваджень, у яких встановлено особу, що скоїла злочин.

Завершуючи теоретичну складову розгляду питання про планування у досудовому розслідуванні, хотіли б відмітити, що такі плани умовно можна поділити на певні види, критерієм поділу яких, в основному, виступає мета та відповідний етап розслідування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В Україні рівень злочинності не виріс, але з'явилися цікаві нюанси. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayini-riven-zlochinnosti-viris-ale-z-yavilisya-1705908276.html>
2. Human Rights оприлюднила звіт про злочини Росії в Україні за 2024 рік. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3949757-human-rights-watch-opriludnila-zvit-pro-zlocini-rosii-v-ukraini-za-2024-rik.html>
3. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред.. В.Т.Бусол. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Криміналістика: підручник. В.В.Пясковський, Ю.М.Чорноус, А.В.Самодін, В.М.Стратонов та ін.; за заг.ред. В.В.Пясковського. 2-ге вид., перероб.і допов. Київ: Філія вид-ва «Право», 2020. -752 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Станом на 12 квітня 2024 року / За заг. ред. Стратонова В.М. Київ, 2024. 1028 с.